

ODJEK JESENJINOVE SMRTI U NAŠOJ KNJIŽEVNOSTI

(20-tih godina)

ZLATAN JAKŠIĆ

Iznenadna, tragična smrt u lenjingradskom hotelu na kraju 1925. godine uzбудila je i zaprepastila evropsku javnost. Pjesnik koji je izvan granica Rusije bio poznat po svom burnom životu, ekscentričnom braku sa slavnom plesačicom Isidorom Duncan i ispadima što ih je pravio na svom putovanju po Evropi i Americi, nametnuo se preko noći kao tema dana brojnim listovima i časopisima u svijetu. Tragična smrt dala je povoda da se pokrenu razna pitanja koja su tada iskrsla u vezi sa životom i djelom S. Jesenjina. I posve je razumljivo da su se u tom trenutku ruski emigrantski kritičari osjetili najpozvanijima da tumače i interpretiraju pjesnikov život i djelo. Oni su bolje nego itko drugi (izvan Rusije) mogli poznavati Jesenjina i sklop okolnosti u kojima je djelovao; osim toga »slučajem Jesenjina« mogli su se obilato koristiti u antisovjetskoj kampanji, koja je tada bila u punom zamahu i u kojoj su neki od njih aktivno sudjelovali. Sigurno je baš ta okolnost u velikoj mjeri doprinijela da se tada, u napisima ruskih kritičara u emigraciji, od brojnih pitanja i tema vezanih za život i djelo pjesnikovo, najčešće pokretalo i apostrofiralo jedno: Koji su uzroci i povod Jesenjinova samoubistva?

To se pitanje postavilo tada i na stranicama naših listova i časopisa i njime se bave ruski kritičari emigranti, vezani za beogradski ili zagrebački književni krug. Zaključak do kojega većina tih kritičara dolazi svodi se, po pravilu, na to da je za pjesnikovu tragediju kriva nova, sovjetska vlast, da je Jesenjin postao »žrtva bezvremenja«. Baš pod takvim naslovom štampan je god. 1926. jedan napis u *Novoj Evropi*, a istom tendencijom, antisovjetskom, obojeni su napisi o Jesenjinu štampani u drugim našim književnim časopisima.

Dok je tako ruska emigrantska kritika o Jesenjinu počela pisati prvenstveno sa svoga političkog stajališta, koristeći slučaj Jesenjina u svoje propagandne svrhe i likujući što u martirolog revolucije može uvrstiti još jedno istaknuto ime (usput, budi rečeno, emigrantska kritika nije mnogo cijenila Jesenjina prije njegove smrti), dotle su hrvatski i srpski književnici na tragičnu Jesenjinovu smrt reagirali, u prvo vrijeme, isključivo emotivno, lirski.

ODJEK JESENJINOVE SMRTI U NAŠOJ KNJIŽEVNOSTI

Jedan od najpriznatijih pjesnika mlade generacije Gustav Krklec ispjevao je pod dojmom tragične smrti pjesnikove svoju poznatu pjesmu »Jesen«, u kojoj se obraća Jesenjinu kao pjesnik pjesniku, kao drug drugu:

Jesenjine, Jesenjine jesen je svuda
prodrla u srca neizmerno luda...
.....
Još jedan čas i biću s tobom
pod jednim krugom svetla
u zanosu združen
druže
svojim mrtvim srcem i živim grobom.

I drugi priznati pjesnik mlade generacije Dobriša Cesarić posvetio je tada »Uspomeni Sergeja Jesenjina« pjesmu koja je štampana u *Književnoj republici* i glasi:

Između ljudi što pevaju život
i grabe užitke iz noći i vina
ima ih, koji padajuć rastu,
padajuć rastu kao lavina.

Njihova duša gasne i gasne
da sto puta jače u pesmama sine,
a njihov put je čist i beo
kao snežni put lavine.¹

Dok su tako na smrt Jesenjinovu reagirali naši pjesnici Krklec i Cesarić, dotle je jedan anonimni naš prevodilac preveo Jesenjinu posvećenu, toplo intoniranu pjesmu francuskog pjesnika Fernanda Divoira, istu onu pjesmu koju će nekoliko godina kasnije prevesti Tin Ujević, a koja u prijevodu našega anonima glasi u prvoj strofi:

»Ja sam najveći pesnik sve Rusije«
Mužik, veliki pesnik si lude Rusije,
prost kao što sikira reže,
kockar lep, a gord, oči nasmejane,
jer su ti kupili cipele lakovane
.....

Krklečeva pjesma »Jesen« i Divoirova pjesma u prijevodu objavljene su u omladinskom časopisu *Buktinja* za god. 1926. (septembar-oktobar) u broju za koji možemo reći da je posvećen Jesenjinu. U istom je broju štampana i Jesenjinova pjesma *Sovjetska Rus* koje je prevodilac potpisan pseudonimom Sp. Urednik časopisa Milan Bogdanović, u kratkome komentaru što ga daje u povodu tih pjesama, govori o Jesenjinu kao »neobičnom pesniku... koji je ostavio duboka traga u novoj ruskoj poeziji svojim prodornim lirizmom u svežoj formi«.

¹ *Književna republika* IV (1927), br. 3/4, str. 197.

Među hrvatskim pjesnicima koji su poetski reagirali na smrt Jesenjina uz Krkleca i Cesarića nalazi se i Stanislav Šimić. On je god. 1928. prepjevao Jesenjinaovu pjesmu »Konji«, koja je bila štampana u zagrebačkom *Savremeniku* (br. 5, 1928). Taj je prepjev bez književne vrijednosti, ali je značajan kao svjedočanstvo o zainteresiranosti hrvatskih pjesnika za Jesenjina neposredno nakon pjesnikove smrti. O toj zainteresiranosti za Jesenjina, koja je postojala i prije njegove smrti, govori Gustav Krklec u svome napisu »Mala kozerija o velikim pjesnicima«. U tome napisu on izričito spominje Stanislava Šimića i kaže: »Pa ipak smo (dvadesetih godina) čitali i poznavali Bloka i Majakovskog i Pasternaka, a *ponajbolje Jesenjina*« (podcrtao Z. J.).²

Neposredno nakon Jesenjine smrti o pjesniku piše, u dva navrata, i to u kratkom vremenskom razmaku (1926. i 1927.), beogradski književnik M. M. Pešić. Svoje napise o Jesenjinu on je štampao u beogradskom časopisu *Volja*, gdje je njegova suradnja u to vrijeme bila vrlo plodna i gdje je angažiran kao jedan od urednika.³ U istom časopisu Pešić je u siječnju 1927. štampao i svoj prvi prijevod iz Jesenjina pod naslovom *Jednom u suton*, a kasnije je u časopisu *Život i rad* (1929) objavio nekoliko novih prijevoda.⁴

Pešićevi napisi u *Volji* trebali bi biti kod nas prvi informativni članci o Jesenjinu, napisani iz pera jednoga našega književnika neposredno nakon pjesnikove smrti. Međutim, ti članci u većoj mjeri otkrivaju autorov odnos prema Jesenjinu, nego što pružaju konkretnih, tačnih podataka o njemu i njegovoj poeziji. Inspirirani isključivo pjesnikovom tragedijom, ti su članci spontano emocionalno reagiranje na tu tragediju; autor ne donosi nijednog značajnijeg podatka iz Jesenjine biografije, niti pruža bilo kakav uvid u njegovo djelo. Iznosi samo manje važne pojedinosti na osnovi vlastitoga sjećanja i nabacuje neke misli o suvremenoj ruskoj književnosti. Očigledno je da se i na Pešića mora odnositi konstatacija do koje je došao M. Sibirinović: da se tada »Jesenjinovo delo kod nas vrlo slabo poznavalo.«⁵ Naznačeni članci u *Volji*, a tako i neki drugi momenti jasno pokazuju kako Pešić tada nije poznavao u dovoljnoj mjeri ni život ni književno djelo Jesenjino, mada je u Rusiji boravio niz godina u vrijeme dok je pjesnik bio u naponu stvaranja i mada je, kako sam kaže, prisustvovao književnim večerima na kojima je svoje stihove čitao i sam

² Gustav Krklec, »Mala kozerija o velikim pjesnicima (o Jesenjinu i Majakovskom)«, *Vjesnik*, XI (1951), br. 2029, str. 3.

³ P. M. M., »Sergej Jesenjin«, *Volja* I (1926), I, br. 1, str. 74.

P. M. M., »Sergej Jesenjin«, *Volja*, II (1927), II, 1, str. 69—70.

⁴ S. Jesenjin, *Pismo majci; Sve što živi; Naigro se*; preveo M. M. Pešić. *Život i rad*, IV (1929), IV/22, str. 782—784.

⁵ Miodrag Sibirinović, »Sergej Jesenjin« (Jesenjin i njegovo delo na srpsko-hrvatskom jeziku), predgovor *Sabranim delima* S. Jesenjina, Beograd 1966.

Jesenjin.⁶ U prvome od dvaju članaka on izričito kaže: »Potrebno je pisati o Jesenjinu mnogo, ali nam zasad nisu pri ruci njegova dela«. U drugome pak članku on govori o Jesenjinu kao pjesniku »srednjih sposobnosti«, uspoređuje ga sa Nadsonom i predviđa da će njegova literarna slava i pravo mjesto u ruskoj književnosti »jedva nadmašiti značaj nesretnog pesnika Nadsona«. Baš ovaj odlomak iz Pešića citirao je u svojoj studiji M. Sibinović kao primjer kako se kod nas »ponekad i značaj Jesenjinova dela potcenjivao«.

Mi bismo rekli da se u Pešićevu slučaju prije radilo o nepoznavanju Jesenjina nego li o svjesnom potcenjivanju njegova djela. U prilog takvoj pretpostavci govori i podatak da je u tim godinama od svih ruskih pjesnika koje je prevodio, a prevodio ih je mnogo, Pešić najmanje prevodio Jesenjina. Od 1926. do 1930. godine preveo je svega tri njegove pjesme, dok je u istome razdoblju objavio osam prijevoda iz Baljmonta, sedam Sologubovih, sedam Igora Sjeverjanina, a da i ne navodimo Puškina i Bloka, koji su bili i ostali trajno u središtu pažnje Pešića kao prevodioca.

A s obzirom na broj prevedenih pjesama Jesenjin se na Pešićevoj ranglisti ruskih pjesnika nalazio tada, kao što se vidi, ispod Sologuba i Sjeverjanina, koje on nije ni smatrao pravim pjesnicima.⁷ Ako bi razlog Pešićevu »zapostavljanju« Jesenjina bilo potcenjivanje a ne nepoznavanje njegove poezije, kako se onda može objasniti njegovo kasnije bezrezervno opredjeljenje za Jesenjina, činjenica da je samo nekoliko godina kasnije na njegov račun potisnuo u drugi plan sve ruske pjesnike osim Bloka.⁸ U prilog našoj postavci govori još rječitije slijedeći podatak. Pjesma *Jednom u suton* koju je Pešić preveo i objavio u siječanjskom broju *Volje* za god. 1927. kao prvi svoj prijevod iz Jesenjina, nije uopće Jesenjinova. Ta se pjesma ne nalazi ni u jednom od starijih izdanja njegove poezije, niti u najnovijem izdanju Gosizdata iz 1960. godine.⁹ Kojim putem je Pešić došao do te pje-

⁶ M. Protić, »Razgovor sa književnikom Miodragom Pešićem«, 20 oktobar, 1951, VIII, 523.

⁷ Prvi ruski pjesnik na kome se Pešić trajnije zaustavio bio je Baljmont. Njegovu poeziju počeo je prevoditi još 1922. god., ali je najveći broj njegovih pjesama preveo od 1926. do 1929. Zapravo od 1926. Pešić je počeo sistematski, intenzivno prevoditi ruske pjesnike XX vijeka. Uz Baljmonta najviše je prevodio Bloka. Ta je dva pjesnika smatrao najvećim pjesnicima što ih je Rusija dala za posljednjih trideset godina. Osim Baljmonta i Bloka prevodio je, u manjoj mjeri, Sologuba, Sjeverjanina, Bjeloga, Majakovskoga, i, najmanje, Jesenjina.

⁸ Od 1930. god. slika se sasvim izmijenila. Baljmonta već ne prevodi uopće. Sjeverjanina i Sologuba samo u jednom navratu, dok su Majakovski, Mandeljštam, Mereškovski, Pasternak, Marina Cvjetajeva, Kamenski, Bjeli zastupljeni kod Pešića samo jednom pjesmom. Jesenjina pak prevodi intenzivno, sistematski, tako da već 1933. god. izdaje drugu knjigu njegovih pjesama u prijevodu. Pored Jesenjina intenzivno prevodi još samo Bloka.

⁹ *Sobranie sočinenij S. Esenina*, v 5 tomah, GOSIZDAT, Moskva 1961.

sme i kako se može objasniti zabuna, odnosno podvala, ne možemo reći. Važno je istaći da ta pjesma po sadržaju, stilu i osjećaju kojim je prožeta, odudara od svega što je Jesenjin stvorio. Taj podatak, dakako, ne ide za tim da umanjuje značaj Pešića kao prevodioca Jesenjinove poezije, niti može poljuljati ugled što ga on uživa kao najbolji naš poznavalac i biograf Jesenjinov. Htjeli smo samo pokazati kako angažiranje M. M. Pešića na popularizaciji Jesenjina, u prvoj fazi, nije bilo fundirano na prethodnom solidnom poznavanju pjesnikova života i djela, već je izraz autorove težnje, da iskaže vlastiti, emotivni stav prema pjesniku u vremenu kad se o njemu u svijetu mnogo raspravljalo i pisalo.

Nijedan od naših književnika, tada ni poslije, nije tako odlučno i s toliko naklonosti i oduševljenja prihvatio Jesenjina, kako je to učinio hrvatski pjesnik Gustav Krklec.

»Volio sam tog liričara još za života...« kaže on u jednom svom kasnijem napisu o Jesenjину, dok u nekoliko svojim recenzijama i publicističkim člancima Jesenjina spominje samo uz najpriznatija imena svjetske, i naše, lirike. Tako na primjer govoreći o poeziji Branka Radičevića¹⁰ kaže, da je Branko »našu književnu brazdu zaborao plugom prave poezije kakva je bila u doba prve liričarske Saphe, ili u doba Propercija, kakva je bila — kad je bila istinska — u doba Rimbauda, Rilkea ili Jesenjina.« Na drugome mjestu kaže: »Moderni su Rimbaud, Jesenjin, Krleža, Ujević, Lorca i mnogi drugi kojih pjesme svak može da čita i doživi.«¹¹ U napisu *Legenda o Daviču* napisao je da se »Villonov Veliki testament i Rimbaudova *Sezona u paklu* ili Jesenjinova *Ana Snjegina* mogu čitati i po deset puta uzastopce.«¹² Krklec na jednome mjestu pravi prognozu da će Jesenjin i u samoj Rusiji potisnuti s vremenom Majakovskog u drugi plan, jer... »Jesenjin zbunjuje čistim, lirskim glasom, spontanšću izraza, pjesničkom toplinom, elementarnim zanosom... dok je poezija Majakovskog okrenuta masama, a ne pojedincu.«¹³ Koliko je Krklec »zajubljen« u Jesenjina, najbolje pokazuje njegov napis, recenzija u povodu izdanja na naš jezik *Romana bez laži*. U tome napisu on je najenergičnije stao u obranu Jesenjina, a oštro napao autora »Romana« A. Mariengofa što je u svome djelu iznio niz negativnih osobina i opisao neke prljave strane Jesenjinova života.¹⁴

Krklec je o Jesenjину počeo pisati odmah poslije njegove smrti. To je, u stvari, bilo prvo upoznavanje naše javnosti s njime. Jesenjin će ostati omiljena tema Krklečeva sve do naših dana, ali je njegovo

¹⁰ Gustav Krklec, »Svečanost poezije« *Lica i krajolici* (Zagreb 1954), str. 19.

¹¹ Gustav Krklec, »Gitara Garcije Lorke« *Lica i krajolici*, str. 190.

¹² Gustav Krklec, »Legenda o Daviču« *Lica i krajolici*, str. 221.

¹³ Gustav Krklec, »Mala kozerlja o velikim pjesnicima«, v. bilj. 2.

¹⁴ Gustav Krklec, »Jesenjin i Jesenjinsčina«, *Narodni list* 1954, X, 2776 (od 30. V 1954).

bavljenje Jesenjinom bilo najintenzivnije u razdoblju između 1926. i 1930/31. godine, dakle u razmaku između smrti i prve obljetnice, petogodišnjice smrti pjesnikove, koja je svečano bila obilježena u Beogradu. Njegova aktivnost na populariziranju Jesenjina bila je u to vrijeme neobično intenzivna, raznovrsna i plodna. Pisao je o njemu u više navrata u najčitanijim dnevnim listovima *Politici* i *Pravdi*, te u časopisu *Hrvatska revija*,¹⁵ držao predavanja u *Salonu Cvijete Zuzorić*, organizirao komemoraciju na Kolarčevom narodnom univerzitetu u povodu petogodišnjice pjesnikove smrti, govorio je na toj komemoraciji i, konačno, pokrenuo osnivanje posebnog Odbora za izdavanje prve knjige prijevoda iz njegove lirike.

U Krklečevim napisima o Jesenjinu nema analize poezije, niti oni govore mnogo o pjesnikovu umjetničkom djelu. Vješto se služeći dostupnom ruskom literaturom, Krklec slika pjesnikov portret, i to tako da ističe pretežno one epizode iz njegova života koje svojom neobičnošću djeluju kao senzacija. U središtu njegove pažnje ostaje odnos Jesenjina i Isidore Duncan, čuvene plesačice, kojoj je »bilo sudeno« da igra presudnu ulogu u pjesnikovu životu. Polazna tačka u interpretaciji pjesnikove životne tragedije jest ideja fatalizma, dosljedno zastupljena u većini napisa, a najjasnije izražena i podcrтана u člancima *Sergej Jesenjin i Evropa, te Zašto se ubio Sergej Jesenjin*. Pod pritiskom ruske literature on upozorava i na mogućnost drugih uzroka kao i na socijalni korijen samoubistva. Međutim korijen i uzrok pjesnikove životne tragedije on vidi u fatalnoj ženi Isidori Duncan, koja je i sama završila život u tragičnom udesu.

Danas, kad o Jesenjinu imamo niz napisanih studija i knjiga, pogotovo onih što su u novije vrijeme objavljene na osnovi svestranog proučavanja pjesnikova života i djela,¹⁶ nije potrebno posebno dokazivati kako je Krklečeva interpretacija Jesenjina bila jednostrana i nerealna. Treba, međutim, uvažiti okolnost da je Krklec pisao o pjesniku u vrijeme, kad se je njegovo pjesničko djelo još nedovoljno poznavalo i kada su vijesti i podaci o pjesniku »pabirčeni« s raznih strana; ne smije se ispustiti iz vida ni kulturni nivo, mentalitet i preokupacije čitalačke publike kojoj su članci namijenjeni. Osim toga, može se sa sigurnošću utvrditi da je na Krkleca snažno djelovao ruski

¹⁵ Gustav Krklec, »Fragmenti o Sergeju Jesenjinu, boemu ruske revolucije« *Pravda*, XXIII (1927), br. 110, str. 14 (od 23—26. IV 1927.); »Pogreb i spaljivanje Izadore Denkan« (pismo iz Pariza), *Politika*, XXIV/1927 (od 24. IX 1927.); »Jedna književna senzacija savremene Rusije« *Politika*, XXIV/1927, br. 7052, str. 5 (od 14. XII 1927.); »Pjesnik Sergej Jesenjin« *Hrvatska revija*, II (1929), br. 4, str. 235; »Zašto se ubio Sergej Jesenjin« *Politika*, XXII/1930, br. 8133, str. 7 (od 27. XII 1930.).

¹⁶ Na prvom mjestu treba istaknuti djela: E. Naumov, *Sergej Esenin. Život i tvorčestvo*, Moskva — Lenjingrad, 1965. (drugo izdanje); P. Jušin, *Poezija Sergeja Esenina*, Moskva, 1966; isp. još napise K. Zelinskoga i A. Dimšica.

književnik A. Mariengof svojim djelom *Roman bez laži*, koji je izdan u Rusiji početkom god. 1927. U tome djelu, koje je autobiografskoga karaktera, posebna je pažnja poklonjena odnosu Jesenjina i Isidore Duncan; pisac *Romana*, pjesnikov najbolji prijatelj, iznoseći mnogobrojne epizode iz svoga zajedničkog života s njime, izrazio je uvjerenje, da je slavna plesačica odigrala doista odlučujuću, sudbonosnu ulogu u životu pjesnikovu, da je ona bila njegova zla kob. Neće biti bez značenja ni okolnost da je Krklec bio u Parizu baš onih dana, kad je Isidora Duncan poginula u automobilskoj nesreći i kad je zapadna štampa o njoj (i o Jesenjinu) mnogo pisala. Krklec je prisustvovao spaljivanju njezina tijela na pariškom groblju i toga je dana, pod dojmom toga događaja, napisao odgovarajuću reportažu za naše novine.¹⁷ Najzad, treba uzeti u obzir da je čitalačkoj publici dvadesetih godina najprihvatljivija i najbliža bila baš takva interpretacija Jesenjina kakvu je davao Krklec u svojim publicističkim člancima. Jer, u cjelini uzeti, njegovi napisi djeluju kao vrlo zanimljiva, elegantno i sa lakoćom sročena uzbudljiva avanturističko-romantična pripovijest, koja se u datome momentu nametala kao senzacija. Naša malograđanska sredina, željna senzacija i avantura, morala je prihvatiti tako sročenu pripovijest o Jesenjinu, jer je odgovala njezinu ukusu i mentalitetu. Toj istoj publici, međutim, Krklec je ukazivao: »Za nas, za koje nije odviše važno kako je živio i kakve je sve skandale učinio i koliko puta je bio uhapšen pa oslobođen, i koliko puta ženjen i rastavljan — za sve nas kojima su njegove pjesme kao plava nebeska arija iz visina, on je ostao samo takav kakav je sam u svojoj poeziji«.

Kada je riječ o Krklečevoj interpretaciji Jesenjina, treba posebno istaknuti još i to, da je svaki njegov napis, svaka rečenica o pjesniku prožeta neskrivenim simpatijama i ljubavlju, da iz svakoga retka izbija poštovanje i divljenje ruskome geniju i »majčici Rusiji«, koja ga je rodila. Pa kad se tome doda da su ti članci komponirani kozerski spretno i u blistavu stilu, koji plijeni čitaoca, onda nije teško zaključiti da su autorove emocije, njegova ljubav i divljenje Jesenjinu, morali prelaziti na najširi krug čitalaca, u čemu i leži najveća zasluga Gustava Krkleca.

Jesenjin je, dakle, već u prvome naletu, kao rijetko koji od stranih pjesnika, stekao čvrste pozicije u našoj književnosti, a malo kasnije i jake simpatije u širokom krugu čitalačke publike. U prilog toj tvrdnji, koju su već istakli prof. A. Flaker¹⁸ i M. Sibinović, najuvjerljivije svjedoči podatak (koji je također često istican) da je kod nas na poseban upadljiv način svečano javno obilježena Jesenjinova ob-

¹⁷ Gustav Krklec. »Pogreb i spaljivanje Izadore Denkan«, vidi bilj. 15.

¹⁸ Aleksandar Flaker, »Poezija Sergeja Jesenjina«, pogovor uz *Pjesme S. Jesenjina*, preveo Vladimir Gerić, Zagreb, Matice hrvatska, 1963.

ljetnica, petogodišnjica njegove smrti. U povodu njegove obljetnice u Beogradu je, na inicijativu Gustava Krkleca, bio formiran posebni odbor koji je imao zadatak da pripremi komemorativno veče u čast pjesnikovu. Isti odbor imao je da preuzme brigu oko izdavanja knjige pjesma S. Jesenjina u prijevodu na naš jezik. »Veče Sergeja Jesenjina« održano je 27. prosinca 1930. u Velikoj sali Narodnog univerziteta u Beogradu.¹⁰ Na toj priredbi pročitao je Raša Plaović poznatu Krklečevu pjesmu posvećenu uspomeni pjesnika (»Jesenjinu«), a onda je »duboko osjećajno, inteligentno i impresivno, sa jednom dikcijom lihom i sonornom« recitirao još tri njegove pjesme, i to: *Pismo majci*, *Odgovor* i *Moskovska krčma*, sve tri u prijevodu M. M. Pešića. Poslije toga držao je Gustav Krklec »lirsko« predavanje o Jesenjinu i njegovoj poeziji. Na osnovu nekoliko citata koje iz toga predavanja donosi dnevnik *Jugoslavenski glasnik* možemo zaključiti da je Krklec u svom predavanju iznio i ponovio one iste misli koje nalazimo u njegovu prvom članku o Jesenjinu, štampanom u *Pravdi* 1927. godine. Njegovo predavanje, koje je »nalikovalo izvanredno mnogo na pesmu, jer je u njemu predavač unio toliko topline i nežnosti za nesretnog pesnika«, publika je pozdravila dugim i burnim aplauzom. Zadnji je govorio o Jesenjinu M. M. Pešić, koji je iznio svoje impresije i sjećanja i pročitao nekoliko svojih prijevoda. Sudeći po šturim podacima u štampi, mora da je čitao pjesmu *Crni čovek*. O Pešićevim prijevodima recenzent se izrazio vrlo pohvalno, ali s njegovim izlaganjem čini se da nije bio potpuno zadovoljan, jer primjećuje da bi »bilo interesantno da je Pešić malo intimnije iznio svoj susret s Jesenjinom, jer ga je u Rusiji, gde je živeo upoznao«. Kritičari su se vrlo pohvalno izrazili o organizaciji priredbe i smatraju da je ispunila svoj cilj. »Ceo njegov život videli smo... Sinoćnje veče na Universitetu pokazalo je da Beograđani poznaju Jesenjina, da ga osjećaju (podertao Z. J.). Dvorana je bila puna kako intelektualaca tako i radnog naroda«.

U povodu petogodišnjice smrti o Jesenjinu je pisano, ili su štampane njegove pjesme, u brojnim našim časopisima i listovima. Najveći publicitet dat je tada Jesenjinu u sarajevskim periodičnim publikacijama i listovima: *Mlada Bosna*, *Snaga*, *Jugoslavenska pošta*. *Mlada Bosna* u siječanjskom broju za god. 1931. donijela je opširan izvještaj Milivoja Ristića o »Jesenjinovoj večeri« u Beogradu i uz to Jesenjinovu pjesmu *Cveće mi veli* u prijevodu M. M. Pešića, pod izmišljenim naslovom *Oproštaj*. Isti je časopis, u svom idućem broju (br. 2. 1931.),

¹⁰ O priredbi je posebno pisao Milivoje Ristić, »Veče Sergeja Jesenjina«. *Mlada Bosna*, IV (1931), I, 35. Podataka o njoj ima i u knjizi M. M. Pešića *Sergije Jesenjin*, Beograd 1931 (vidi pogovor). Od dnevnih listova najopširniji izvještaj donosi *Jugoslavenski glasnik*, I/1930, br. 89 (od 28. XII 1930.). Na temelju tih izvora rekonstruirali smo tok i program »Jesenjinove večeri«.

donio Jesenjinovu pjesmu *Zaviija snežna mećava zvonka*, također u prijevodu M. M. Pešića. U isto vrijeme sarajevski dnevnik *Jugoslavenska pošta* donijela je napis Eli Finci-a pod naslovom *S kasne jeseni uvek nam se javlja patnički lik S. Jesenjina*,²⁰ a sarajevska *Snaga*, ilustrirani radnički list za kulturu i sport, napis *Sergej Jesenjin* iz pera Milivoja Ristića.²¹ Oba su ta napisa gotovo bez ikakve vrijednosti, ali im je značaj u tome, što su prvi napisi o Jesenjину u gradu, gdje će se s vremenom razviti dosta jako zanimanje za pjesnika.

Od beogradskih književnih časopisa u povodu Jesenjinove obljetnice pjesnika najviše popularizira *Život i rad*, čiju književnu rubriku uređuje tada M. M. Pešić. U toku jubilarne godine (1930) taj je časopis u četiri navrata donio Jesenjinovu poeziju u prijevodu M. M. Pešića. U sv. 26, za veljaču objavljeno je *Pismo ženi*, u sv. 27. za ožujak pjesma *Probudi me sutra u svitanje*, u sv. 28. za travanj *Pismo od majke*, u sv. 35. za rujanj *Odgovor*. Samo u sv. 27. Jesenjin figurira u društvu još jednoga ruskoga pjesnika (Mereškovskog), inače su njegove pjesme u *Životu i radu* štampane samostalno. U istom časopisu objavljen je, nešto kasnije, i članak Pavla Askočenskoga, o kojemu će kasnije posebno biti riječi.²²

Od ostalih naših časopisa u Beogradu su tada stampali Jesenjinove pjesme *Stožer i Srpski književni glasnik*. U *Stožeru* je Kiril Taranovski objavio odlomak iz Jesenjinove pjesme *Sorokoust* pod naslovom *Jeste li videli*,²³ a u *Srpskom književnom glasniku* M. M. Pešić prijevode *Čuješ jure sanke*, *Rže ždrební oblak* i *Grubima radosti k'o hleba*.²⁴

U godini pjesnikove obljetnice nastali su i prvi prijevodi za Jesenjina hrvatskog pjesnika Dobriše Cesarića: u *Hrvatskoj reviji* br. 9, god. 1930. objavio je pjesmu *Zelena frizura*, a u *Književniku* br. 4. pjesmu *Svem živome na ovome svijetu*. U časopisu *Luč* br. 26, za 1930. godinu objavljen je jedan prijevod Rimarić Volinskog pod naslovom *Ždrijebe*.

Konačno, god. 1931., u izdanju Gece Kona u Beogradu izašla je prva knjiga Jesenjinove poezije, inicirana od Odbora za proslavu pjesnikove obljetnice.²⁵ Prevodilac je bio M. M. Pešić. Istovremeno, u

²⁰ Eli Finci, »S kasne jeseni uvek nam se javlja patnički lik Sergija Jesenjina«, *Jugoslavenska pošta*, II/1930, 484, 11. (od 31. XII 1930.).

²¹ M. R. »Jesenjin« povodom petogodišnjice smrti. *Snaga V* (Sarajevo 1932), I, 8.

²² Isp. bilj. 28.

²³ Sergej Jesenjin: *Jeste li videli*. *Stožer*, II (1931), br. 3/4, str. 98; preveo K. Taranovski. To je drugi prijevod Taranovskoga iz Jesenjina. Ranije je, 1927. god., u svojoj knjizi *Iz ruske lirike* štampao pjesmu *Do viđenja, družo*.

²⁴ S. Jesenjin: *Čuješ jure sanke; Rže ždrební oblak; Grubima radosti ko hleba*; preveo M. M. Pešić, *Srpski književni glasnik* (NS 1932), XXXVI 8. str. 279—580.

²⁵ M. M. Pešić, *Sergije Jesenjin, O Jesenjину, Jesenjin o sebi*; preveo M. M. Pešić, predgovor napisao M. M. Pešić, izdanje Gece Kona Beograd 1931.

izdanju knjižarnice Skerlić, pojavila se, sasvim neočekivano, još jedna knjiga prijevoda Jesenjinove poezije. Prevodilac je Kiril Taranovski.²⁶ Te dvije knjige prijevoda, u kojima se nalazio i opsežan predgovor, označuju početak nove faze u razvoju naših dodira s Jesenjinom. Tim dvjema knjigama prekida se kod nas »prvi talas« upoznavanja s Jesenjinom, u kojemu nismo još imali veći broj prijevoda iz njegove poezije, niti se o njemu pisalo na osnovu poznavanja njegovog pjesničkoga djela (a niti na osnovu vjerodostojnih podataka iz njegove biografije); interesiranje naših pisaca za Jesenjina bilo je na emocionalnoj osnovi, a reagiranje u lirskom tonu.

U drugoj fazi upoznavanja, koju je otvorila Jesenjinova obljetnica, postaje nam dostupno samo Jesenjinovo djelo; o njemu se počinje pisati na osnovu poznavanja njegove poezije, a također i na osnovu sigurnijih izvora iz ruske literature.

Najistaknutija ličnost u prvoj fazi bio je liričar Gustav Krklec, dok će tridesetih godina glavnu riječ u tumačenju i prevođenju Jesenjina preuzeti kritičar M. M. Pešić, koji kao njegov prevodilac i biograf djeluje još i danas.

Međutim, naša slika o tome kakva je bila »sudbina« Jesenjina u književnosti dvadesetih godina i kakav je odjek imala njegova smrt u našim časopisima i publikacijama, ne može biti potpuna ni realna, ako ne uzmemo u obzir i ono što su o pjesniku tada pisali ruski kritičari emigranti, koji su svoje napise štampali u našim književnim časopisima. Jer napisi ruskih kritičara, budući objavljeni na našem jeziku i u našim publikacijama, morali su djelovati na formiranje prvoga javnoga mišljenja o pjesniku, utoliko prije što se pretpostavljalo da predstavljaju informaciju »iz prve ruke«.

Od ruskih emigrantskih kritičara o Jesenjinu su dvadesetih godina kod nas pisali: Lav Zaharov, Nikolaj Fedorov, Mark Slonjim, Petar Mitropan, Valentin Gorjanski, P. Askočenski, Aleksander Irina. Njihovi se članci nalaze u časopisima: *Srpski književni glasnik*, *Letopis Matice srpske*, *Misao*, *Vijenac*, *Jugoslavenska njiva*, posebno u *Novoj Evropi* i *Ruskom arhivu*.²⁷ Važno je podcrtati odmah da većina

²⁶ *Iz Jesenjinove lirike*, izbor pesama, preveo K. T. Taranovski; predgovor napisao K. T. Taranovski; izdanje knjižarnice »Skerlić«, Beograd 1931.

²⁷ O Jesenjiniu su posebno pisali dvadesetih godina: Nikolaj Fedorov, »Žrtva bezvremena«, *Nova Evropa*, XIV (1926), br. 4/5, str. 133—136. Valentin Gorjanski, »Tragedija pjesnika«, *Jugoslavenska njiva*, X (1926), I/7, str. 209—215. Prije Jesenjinove smrti pisao je o Jesenjiniu K. Volinsk u članku: »Sergej Jesenin«, *Obzor*, LCV/1924, 125. I.

U općim člancima o Jesenjiniu su pisali: Petar Mitropan, »Savremena ruska literatura u emigraciji i pod Sovjetima« *Misao*, VIII/1928, XXI, str. 159 i 432; Mark Slonjim, »Struje savremene ruske literature«, *Ruski arhiv*, 1928, br. I, str. 59 i br. II, str. 140. Irina Aleksander, »Ruska književnost iza Revolucije«, *Vijenac*, VI (1928), knj. VIII, br. 4 i 6, str. 154 i 269; Lav Zaharov, »Ruska poezija posle Revolucije«, *Letopis Matice srpske*, CIII (1929), knj. 322, str. 374. Prije smrti Jesenjina se spominje u općim člancima: Anjičkov, »Naj-

tih kritičara o Jesenjinu ne govori posebno, nego u člancima općega karaktera kao što su: pregledi najnovije ruske književnosti, pregled ruske postrevolucionarne lirike i sl. Već je na početku rečeno koja je idejna osnova najvećega broja tih napisa. Samo su dva napisa posvećena u cijelosti Jesenjину, oba u zagrebačkim publikacijama. To je na početku spomenuti članak Nikolaja Fedorova, štampan u *Novoj Evropi* god. 1926. (br. 4 i 5) i napis Valentina Gorjanskog *Tragedija pjesnika*, objavljen u *Jugoslavenskoj knjizi*, također god. 1926. (br. 7). Ta su dva članka kod nas prvi pristup problemu Jesenjinaova samoubistva. Nikolaj Fedorov nalazi da je pjesnik postao »žrtva bezvremenja« i govori o sovjetskoj stvarnosti sa puno ironije i ogorčenja. Gorjanski pak pokazuje kako korijen pjesnikova razočarenja treba tražiti u njegovoj potenciranoj ambicioznosti i častoljublju. O Jesenjinaovu častoljublju pisali su tada mnogi kritičari u Rusiji (Rozanov, Mariengof, Majakovski), i svi se slažu da je ono dominantna crta pjesnikova karaktera. Naš je autor tu osobinu Jesenjinaovu uzeo kao polaznu tačku u tumačenju njegove životne tragedije. Za razliku od N. Fedorova, članak Gorjanskog ne odiše zajedljivošću prema sovjetskoj vlasti, ali se osjeća naglašeno neraspoloženje prema »futurističkom naredniku« Majakovskom.

Od kritičara-emigranata što su o Jesenjину pisali usput, u okviru određene teme, treba istaknuti Marka Slonjima, koji o Jesenjину govori u svom ogledu *Struje savremene ruske literature*. (*Ruski arhiv*, br. 1, 1928). On ukazuje na ogromnu ulogu Jesenjina i Pasternaka u razvoju ruske književnosti i podvlači njihov dominantan utjecaj na plejadu mladih pjesnika ruskih. Danas u ruskoj literaturi ne prevladava neka određena struja, kaže on, već u Rusiji najizrazitiju pjesničku školu predstavlja nesumnjivo pravac ukazan od Jesenjina i Pasternaka. Iste misli Slonjim će izraziti nešto kasnije (1930) u posebnoj studiji o Jesenjину, koja je pod naslovom »Sergej Jesenjin« štampana u *Ruskom arhivu* (br. 1, 1930) i kasnije preštampana u njegovoj knjizi *Portreti savremenih ruskih pisaca*. Kao kritičar Jesenjina Slonjim je objektivniji i realniji od većine ruskih kritičara-emigranata. Njegovi su napisi lišeni političke, antisovjetske tendencije, koja se osjeća skoro kod svih kritičara, a najjasnije je izražena u napisima N. Fedorova. Uz Slonjima treba posebno spomenuti Pavla Askočenskog, koji je o Jesenjину pisao malo kasnije u časopisu *Život i rad*.²⁸ On dokazuje da pjesnikova tragičnost ne proizlazi iz bolesti, deliriuma, kako se u Evropi najčešće ističe, već da korijen pjesnikove tragedije leži u njegovu biću i historijskim prilikama. U svome radu

novije pojave u ruskoj poeziji«, *Misao*, IV (1922), X, sv. 65, 66, 67, str. 1238, 1322 i 1399; N. Fedorov, »Rusko revolucionarno pjesništvo«, *Jugoslavenska knjiva*, VII (1923), I/6, str. 248.

²⁸ P. Askočenski, »Sergej Jesenjin«, *Život i rad*, IV (1931), knj. IX, 55, str. 1468.

autor se služio obilnom građom i pisao je na osnovu širokog poznavanja suvremene ruske literature o Jesenjinu.

U našim listovima dvadesetih godina nalazimo nekoliko napisa o Jesenjinu, što su preštampani, u prijevodu, iz raznih sovjetskih listova ili publikacija.

Najprije su tako bili prevedeni i objavljeni odlomci iz polemičkoga članka Karla Radeka, štampani u Moskovskoj *Pravdi* od 16. VI 1926. pod naslovom *Bezdomnye ljudi* (Ljudi bez skloništa). U tome članku autor raspravlja o samoubistvu Jesenjina i Sobola i kritički se osvrće na položaj umjetnika u Sovjetskom Savezu. Prevedeni odlomci iz Radekova napisa štampani su u listu *Narodno djelo* (8. XII 1926.) pod naslovom *O samoubistvu savremenih ruskih pjesnika*. U kratkom uvodu se kaže da Radekove tvrdnje imaju za inozemne čitaoce značenje »jer donose mnoge pojedinosti o upoznavanju oba pjesnika o kojima se danas u Sovjetskoj Rusiji debatuje«.

Od većega je zanimanja prevedeni i preštampani članak o Jesenjinu, što ga je napisao Maksim Gorki u listu *Krasnaja Gazeta* od 5. marta 1927. Gorki tu govori o svom prvom susretu s Jesenjinom u Berlinu god. 1922. i, sjećajući se nekih karakterističnih pojedinosti, podcrtava snažan utisak što ga je izazvao Jesenjin svojim držanjem i stihovima. Treba, međutim, naglasiti da je prevodilac pokazao totalno nepoznavanje ruskog jezika. Članak Maksima Gorkoga objavila je beogradska *Pravda* u božićnom broju, u siječnju 1928. pod naslovom *Uspomene na muža Isidore Dulkan*.

Iste godine prevedene su kod nas i *Uspomene* prvaka Hudožestvenog teatra Kačalova. Umjetnik govori o svojim susretima s Jesenjinom i tumači, kako je nastala Jesenjinova poznata pjesma sa naslovom *Psu Kačalova*. U dosta dobru prijevodu članak je štampan u listu *Reč* od 14. ožujka 1928. pod naslovom *Jesenjin i Kačalovljevo kuće*. U uvodu se kaže da su uspomene Kačalova to dragocjenije, što se tiču najnježnijeg, najvećeg i najnesretnijeg pjesnika Rusije.

Ovamo pripadaju i nešto kasnije prevedeni: članak Lava Trockoga, koji je u to vrijeme posebno istican i najčešće citiran, a u kojemu je Jesenjinov slučaj protumačen kao konflikt lirske prirode s epskom stvarnošću; zatim *Književni napisi* istaknutoga kritičara A. Voronskoga koje će (1933) prevesti, zapravo prepričati svojim riječima, srpski pripovijedač Dragiša Vasić.

*

Kao što se vidi, tragična smrt Jesenjinova imala je kod nas snažnoga odjeka. Neposredno nakon smrti pjesnik je prisutan u skoro svim našim časopisima i listovima. O njemu su pisali ruski emigrantski kritičari beogradskog i zagrebačkog kruga. U većem broju tih napisa ispoljena je tendencija da se pjesnik prikaže kao žrtva Revo-

lucije. Pojedini kritičari, međutim, prilazili su Jesenjину realnije, te u tumačenju njegova samoubistva uzimlju u obzir i socijalni i biološki i psihološki faktor.

Pored napisa ruskih kritičara emigranata nalazimo u štampi dvadesetih godina nekoliko članaka koji su prenijeti direktno iz sovjetskih publikacija.

Hrvatski i srpski književnici dvadesetih godina nisu bili u mogućnosti da pišu kritički o Jesenjину: kod nas je on bio vrlo slabo poznat, njegova poezija nedostupna i još neprevođena. U časopisima dvadesetih godina nalazimo: stihove naših pjesnika, posvećene Jesenjину, u znak ljubavi i suosjećanja (Krklec, Cesarić, Anonim); nekrolog Jesenjину u kojemu se upozorava da bi »o Jesenjину trebalo mnogo pisati«, a sam autor nije u stanju, tada, to činiti (Pešić); pokušaj da se prevedu Jesenjینovi stihovi i pored lošega poznavanja ruskoga jezika (Anonim, S. Šimić).

Jedini od naših književnika koji je bolje poznao Jesenjina bio je Gustav Krklec. On je dvadesetih godina razvio višestranu aktivnost na populariziranju pjesnika. Između ostalog napisao je niz publicističkih članaka o Jesenjину. Njegova je interpretacija pjesnikova života jednostrana, ali se može pravdati nizom objektivnih činilaca. Kao u cjelokupnoj aktivnosti, tako i u njegovim člancima došla je do izražaja izuzetna naklonost prema pjesniku. To je doprinijelo da ti napisi, iako informativne prirode, djeluju kao lirski zapisi o Jesenjину.

Krklečeva aktivnost prekida se početkom tridesetih godina kad se Jesenjinom intenzivno počeo baviti M. M. Pešić, koji je god. 1931. izdao prvu knjigu prijevoda iz Jesenjīnove poezije, a također počeo pisati o pjesniku na osnovu izučavanja njegova pjesničkoga djela kao i na osnovu novijih, sigurnijih izvora.

Time je završena prva faza u razvoju naših dodira s Jesenjinom, koju karakterizira: lirsko reagiranje naših književnika na smrt pjesnikovu. To je lirsko raspoloženje najvidnije bilo manifestirano na proslavi petogodišnjice Jesenjīnove smrti.

Z. Jakšić: LES ECHOS DE LA MORT DE IESSENINE DANS
NOTRE LITTÉRATURE

Résumé

La mort tragique de Iessenine eut des échos considérables chez nous. Dès sa mort il fut présent dans tous nos journaux et revues. Les critiques des milieux émigrés russes de Zagreb et de Belgrade écrivent aussi à ce sujet. Dans un grand nombre de ces écrits dominait la tendance à montrer Iessenine victime de la Révolution. Cependant, certains critiques ont eu des vues plus réalistes au sujet du poète et, en ce qui concerne sa mort, ils ont pris en considération le facteur social, biologique et psychologique.

À côté des écrits des émigrés russes on trouve, dans la presse des années 1920, plusieurs articles tirés des publications soviétiques.

Des hommes de lettres croates et serbes des années 1920 n'étaient pas à même d'écrire d'un point de vue critique sur Iessenine: celui-ci était très peu connu chez nous, sa poésie inaccessible et pas encore traduite. Dans les revues de ces années nous pouvons trouver: des vers de nos poètes consacrés à Iessenine en signe d'affection et de sympathie (Krklec, Cesarić, Anonyme); le nécrologue consacré au poète fait remarquer qu'il faudrait beaucoup écrire sur lui, mais l'auteur lui-même n'est pas en état de le faire (Pešić); malgré une mauvaise connaissance du russe on tente de traduire les vers du poète (Anonyme, S. Šim'ć).

Gustav Krklec était le seul de nos écrivains qui ait le mieux connu Iessenine. Après la mort du poète c'était lui qui a entrepris une grande activité dans le dessein de faire connaître et valoir sa poésie. Il a écrit, entre autres, plusieurs articles dans la presse littéraire. Son interprétation de la vie du poète est unilatérale, mais on peut l'en excuser par des faits objectifs de ce temps-là. Dans sa grande activité, ainsi que dans ses nombreux articles sur Iessenine, une sympathie exceptionnelle pour le poète est évidente. Quoique visant à informer le large public, ces écrits ne furent qu'une effusion lyrique sur le poète.

L'activité de Krklec cessa au début des années 1930, lorsque commença à s'en occuper M. M. Pešić, qui a publié, en 1931, le premier livre de traductions de poésie de Iessenine, de même qu'il commence à écrire sur le poète en étudiant son oeuvre et en utilisant des sources plus récentes et plus sûres.

Ce fut la fin de la première période de nos contacts avec Iessenine: une réaction lyrique de nos hommes de lettres à l'occasion de sa mort. Cet état d'âme lyrique se manifesta plus clairement pendant la célébration du 5ème anniversaire de la mort du poète.